

Musevikke formodes indført på Grønland af de første norske kolonister. Eskimoisk træsnit fra Henrik Rink: »Tales and Traditions of the Eskimo«, 1875.

forventningerne, dog skal gærdevikken endnu o. 1900 være dyrket på vedvarende græsgange (53).

LITTERATUR: (1) 191 2,197,199; (2) 841 1546, 126a; (3) 568 155; (4) 66 113f; (5) 942 4,8,24; 92 35,1957,67 (1745); (6) 728c 4,1768,40; 612 1773,21; 194 2,1790,353f (1779); (7) 57 2,1803,378; 398 1806, 671-76; 191 2,200; (8) 57b 2,1806,808f; (9) 308b 238; (10) 320b 1833,157; (11) 189 4,1820,263; 318 1839, 166; (12) 201 1842,358; (13) 378 14,1922,53; (14) 328f 2,94; (15) 308b 117; (16) 784 310f; (17) 512 1883,227 og 1888,75; (18) 512 25,1892,565f; (19) 512 24,1891,432; 25,1892,840 og 32,1899,248; (20) 597 201; 191 2,200; (21) 57b 1,130,347 jf. 57c 3,1812,157; 825 70 (1821); 834 32 (1804); 329 211; (22) 328g 45; (23) 310 2,1857,40,162; (24) 488f 3,48f,66,96 og 488g 3,43; (25) 342 1930,60ff; (26) 1004 15; (27) 760 570; (28) 546 1936,144; (29) 733 42; (30) 699b 66f; (31) 1019 1852,74f; (32) 274 1889,14 jf. 1891,34, 1893,42; 512 14,1881,816 og 16,1883,150f; (33) 512 21,1888,632f; (34) 512 22,1889,140 jf. 1895,300,532

(forsøgsdyrket i Jyll.); (35) 512 24,1891,594f og 32, 1899,388f,581f; 355 14,1894,213; (36) 597 201; 596 53; (37) 662 5,1819,49; 191 2,201-04; (38) 57b 2, 820; (39) 443 459; 670 1,1801,65f; (40) 146 2, 347f; (41) 398 1806,67-76; (42) 939 1856,460; (43) 274 1891,29; 916 ny rk. 4,184; 784 322; (44) 512 33,1900, 8-11; (45) 304 229; (46) 634 12024 (Odsh.); (47) 398 1837,232; 521 1; jf. 637 1969,21ff.; (48) 462 94f; (49) 561g 18; (50) 398 1806,671-76 og 1821 766ff; (51) 512 1899,163f,184; (52) 784 321; (53) 597 201.

LÆGEMIDLER

Vikkehalm indgår i dekocht til badning af barselkvindes hævede fødder (o. 1450; 1).

Henrik Smid 1546ff (2): frømelet virker urindrivende, er godt for maven, men spist for ofte skader det blære og tarme. Melet blandet med honning indtages mod svindsot, med vin til omslag eller salve på bid af hugorm, hunde og mennesker, blandet med vin og honning på hårde knuder i kvindebryster, alle rindende sår, det

fjerner ansigtspletter; dampbad med fugleærter og eddike tages mod forstoppelse.

For at sikre, at koen blev med kalv, skal den efter løbningen indgives havre branket med salt, linser, vikker og stødt hampefrø (1819; 3). Vikkehalm indgår i kvægfoder mod forhekset mælk, vikke- og ærtehalm blandes i foderet mod indvoldsorm hos heste (Bornholm; 4). Knuste vikker m.m. gives svin mod svinedød (1664; 5), frø af langklaset vikke mod tinter (6).

LITTERATUR: (1) 348b 40f; (2) 841 1577,79; (3) 83 247; (4) 822 47ff; 942 20 (1700-t); (5) 83 311; (6) 178 1935,52.

Hestebønne, *Vicia faba*

Den stive og oprette 40–100 cm høje plante savner slyngråde; de store hvide blomster har på vingerne en sort plet, bælggen er tyk, svampagtigt puklet og dunhåret, efterhånden sort. Dyrkes og træffes hist og her forvildet.

Hestebønne o. 1700ff, anvendt som hestefoder, men dyrenavnet har vel især nedsættende betydning: uegnet til menneskeføde; *bønne*, oldnord. baun, ældre dansk bøn, bønæ etc., fra begyndelsen af 1400-t, se nedenfor; i stednavnet Bønne-løkke 1436ff Langeland, Bønnebjerg 1683, 1796 Samsø, måske i Bønnet 1364ff NLolland. *Valsk bønne* 1649ff (valsk = udenlandsk), *håndbønne* 1757, de ret tykke bælgge er samlet som fingre på hånd, *svinevikke* 1762, anvendt som svinefoder, *agerbønne* 1775–1916, *søbønne* 1794–1843, *svinebønne* 1795–1877, *bønnevikke* 1796ff, *foderbønne* 1805, *hestevikke* 1870, *grisebønne* Tåsinge (1913).

LITTERATUR: 689 2,222,805f; 148 1,77.

DYRKNING

Planten stammer rimeligvis fra egnen syd for Det kaspiske Hav og er kendt i Danmark siden bronzealderen (o. 1500–400 f.Kr.) (1). Den omtales jævnligt i de ældste urte- og lægebøger og blev vel længe kun dyrket i haver og til menneskeføde. Henrik Smid's urtegård 1546 (2) oplyser, at friske bønner er »ingen ond eller skadelig mad, men de tørre vil vi unde bønder og andre, som gør groft og stærkt arbejde«; nogle bager pandekager af frømelet, andre fodrer deres svin med bønner.

1656 dyrkes hestebønner på Falster til fedesvin (3), 1763 og 1767 sås de nogle steder på Lolland og i marsken, fra Slesvig-Holsten oplyses, at til-

lægskalve opfedes med mel af hestebønner ud-rørt i vand (4), 1773 avles på Lolland hestebønner til husholdning og svin (5), i det vestlige Slesvig dyrkes den o. 1800 til hestefoder (6), på Lolland og Falster til at drøje brødmel og som hestefoder (7). På Tåsinge begynder generalløjtnant Frederik Juel 1798 efter læsning af bøger om engelsk landbrug at avle bl.a. hestebønner, vikker, runkelroer og turnips (8). Den dyrkes på samme tid i Tønder amts marskland, hvor man de fleste steder skærer afgrøden til hakkelse til heste (9). På Sjælland avles planten o. 1800 kun ved Antvorskov som heste-, stude- og svinefoder (10), o. 1810–20 dyrkes en del hestebønner i have og mark på Tåsinge og SLangeland, dels som vinterfoder for heste, dels i dyrtid til at drøje brødmel med (11), ellers kun i jyske marskegne (12). 1820 bliver planten dyrket »med held og lykke« på Lolland; melet kan bruges til brød og kager og grev Holstein på Holsteinborg forskriver frø til uddeling blandt grevskabets bønder, siden dyrker man den på egnen mellem Skelskør og Slagelse (13).

1839 dyrkes hestebønne som foderurt flere steder i Præstø amt, således på Stevns og Møn (14), mens den i Svendborg amt er næsten forsvundet (11); 1844 skrives, at avlen på Lolland til heste- og fårefoder den senere tid blev stærkt udvidet (15), men 1877 er den kun meget lidt dyrket, skønt de grønne stængler og bælgge skåret til hakkelse kan anbefales som et udmærket svinefoder; de tørre stængler giver et sundt kvægfoder, de ædes også af får, opblødte frø blandet med avner og hakkelse er et fortrinligt foder til malkekvæg, heste og får æder frøene blandet i hakkelsen eller i utærsket halm (16). 1882 dyrker man to afarter: den større »marskbønne« fra Sønderjylland og en mindre som forfrugt (17).

Arealet kulminerer 1881 med 5–600 ha, heraf halvdelen på Lolland-Falster, iøvrigt mest på Sjælland, men syv år senere er det dalet til ca. 170 ha, 1896 ligger det helt nede på ca. 100 ha (18). Omkring århundredskiftet dyrkes nogle småfrøede former, men sjældent og kun til foder (19). Derefter glider planten næsten ud af dansk landbrug indtil o. 1965, da man tager avlen op igen og nu på større arealer, som vekselafgrøde til produktion af et råproteinrigt kvægfoder; arealet var 1968 ca. 8.000 ha, udbyttet 29.000 t, 1969 ca. 20.000 ha, 1970 ca. 15.000 ha, hovedparten af bønnerne blev eksporteret til Vesttyskland.

Landbrugsministeriet forbød 1940 at sælge ristede hestebønner som kaffeerstatning.